

„Állandó olvasmányom voltaképpen nincs is más, mint a Biblia”

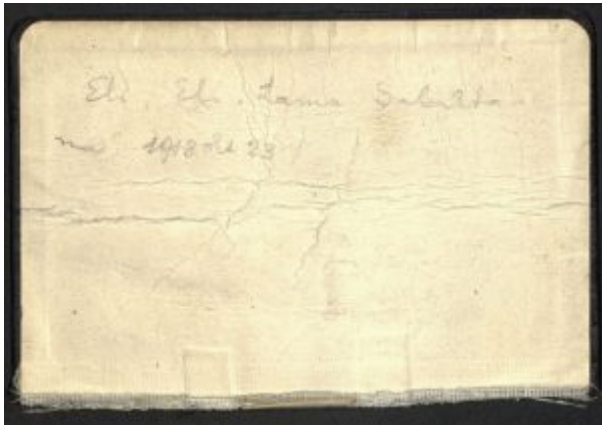
Tíz évvel ezelőtt megjelent, rövid írásunkban¹ szoltunk már arról, hogy Ady Endrének mennyire gyötrődő, küzdelmes viszonya volt azzal az Istennel, akiről hol a legnagyobb tisztelettel és tisztasággal írt (*Az Úr érkezése*), hol pedig „van-vagy-nincs Úrnak” (*Menekülés az Úrhoz*), vagy éppen „egyetlen és borzalmas Istenként” (*Isten, a vigasztalan*) jellemzett.

Noha ez a kettősség, a soha el nem múló vívódás végig jelen van Ady költészetében, a Bibliáját nagy becsben tartotta, és csak élete utolsó hónapjaiban vált meg tőle – a kettősség azonban abban is megmutatkozik, hogyan is tette ezt. A költő halálának századik évfordulója (1919. január 27-én hunyt el) alkalmából megjelent írások egyike Ady utolsó hónapjai kapcsán megemlíti a következő mozzanatot: „Abban az időben magára hagyottnak érezte magát, valamikor [1918] október végén, november elején széttépte kedvenc, örökké magánál tartott Bibliáját, és az épen maradt egyik fedelére Krisztusnak a keresztfán mondott utolsó szavait írta: »Éli, Éli, lama sabaktana«, avagy »Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engemet«.”²

Az épen maradt Biblia-fedelet Ady Endre maga mutatta meg öccsének, Ady Lajosnak. Révész Béla leírása szerint „Ady Endre ágyban fekvő volt, nagyon panaszkodott és földúltan közölte az öccsével, hogy izgalmában széttépte a Bibliáját”.³ Nem teljesen világos, mikor és hol történt ez: október folyamán Csucsán, vagy már novemberben, Pesten; mindenesetre Ady ekkorra már fizikailag és lelkiileg is legyengült állapotba került. Többek között megviselte az elveszített világháború is, amely súlyos veszteségekkel járt Magyarország számára. Szintén élete utolsó hónapjaihoz kötődik Ady rövid írása, amelyet egy felkérésre készített el. 1917–1918 fordulóján a könyvtáros, folyóirat-szerkesztő, majd később egyetemi tanár, Kóhalmi Béla számos írot, tudóst és közéleti személyiséget kért fel, hogy írjanak kedvenc olvasmányaikról. Az így összeállt

*Könyvek könyve*⁴ című kötetben olvasható Ady Endre vallomása is, amelyben kiemelt helyen tesz említést a Bibliájáról:

„Nagyon korán kezdtem olvasni, nagyon sokat olvastam, sokáig nem válogattam az olvasnivalók között, s néhány év óta megint e nem gazdaságos módszerre tértem. Állandó olvasmányom voltaképpen nincs is más, mint a Biblia, de visszavisszatérő olvasmányaim szép számúak. Például Jókai regényeit, olyikat talán negyvenedikszor, olvasom, emlékezéssel, néha-néha és néhol-néhol az első olvasás nagy szenzációjával. Külön örömem megtalálni a még gondosabb Mikszáthnál is egy-egy anekdotának, ötletnek, furcsaságnak ismétlődését, elváltozását. Tanulságos olvasmányok ezek annak, aki a mostani Magyarországot szeretné kicserélni egy kevésbé úrival, káprázóval, de frissebb erejűvel, jobbal. Petőfit igazán, gyakran most néhány év óta olvasom és szeretem, de Arany nagy bűnbánó megtérésem után se lett gyakran óhajtott olvasnivalómmá. Shakespeare-re petőfisen áradozót nem írnék, de szintén kellett s ma is sokszor kell mesés világainak némelyikében el-elbarangolnom. Különös, hogy ama »mélyebb hatást« reám az olvasmányoknak micsoda vegyes társasága tette hétéves koromtól máig. Hétéves koromban kaptam nem éppen jól választott ajándékképp Kisfaludy Sándor összes verseit; nekem ez a megnyílt mennyország volt. (Most jut eszembe, hogy Csokonai Vitéz Mihályt majdnem legsűrűbben forgatom ma is könyveim közül, s ő is nagyon fiatal koromban mámorosított meg.) Sue-regények s hasonlók után Goethe forgatott fel, és a *Torquato Tasso*-t diákkoromban majdnem egészen lefordítottam. Ha jól emlékszem, Byron, Baudelaire, Vajda János és Tolnai Lajos voltak nagy, mély szenzációim. Ha még tovább sorolnám őket, még furcsább, vegyesebb s együtt komikusabb volna a névsor. De az olvasnivalóimban is vallom predestinációs hitemet: mit el kellett olvasnom, kezembe került, akár boltból, akár kölcsön, akár a vasúti kocsiban találtam. Vagy legalábbis evvel vigasztalom magam, ha néha kétségeim vannak: vajon okosan, gourmand módra, jól válogattam össze s fogyasztottam-e el irodalmi fogásaimat?”⁵

Ady Endre széttépett Bibliájának háttáblája, MTA Könyvtár kéziratára (K 9/24).

Ady ceruzás kézírata: „Eli, Eli Lama Sabaktana 1918 okt 23”

Jegyzetek

1 Balázs Bernadett - Holló Péter: Ady Endre Isten-képe. *Sola Scriptura*, 2009/3. 40-44.

2 Pungor András: Sirály volt a bús magyar vizeken. Száz éve halt meg Ady Endre. *168 Óra*, 2019. január 10.

3 Révész Béla: „Éli, éli”... (Felolvasás az Ady-ünnepen). *Nyugat*, 1923/23., <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00348/10518.htm>

4 Kőhalmi Béla (szerk.): *Könyvek könyve. 87 magyar író, tudós, művész, közéleti ember és kiadó vallomása kedvenc olvasmányairól*. Lantos, Budapest, 1918.

5 Vallomás. In Ady Endre: *Művészeti írások* (válogatta és szerkesztette: Vezér Erzsébet). Kossuth, Budapest, 1987. 308-309. Ady Endre Kőhalmi Bélához intézett levelét, tehát magát a kéziratot nemrég találták meg, lásd erről: https://nemzeti.konyvtar.blog.hu/2017/06/21/egy_lappango_ady_kezirata_a_muzeumok_ejszakajan